

Табл. 3. Розрахунок індексу концентрації Гервіндаля для місцевих податків міського бюджету Львова за 2011-2015 рр.

Показник	Частка місцевого податку у податкових надходженнях, %				
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,003	0,002	0,002	0,002	0,001
Туристичний збір	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	0,011	0,013	0,013	0,011	-
Податок на майно	-	-	-	0,102	0,142
Транспортний податок	-	-	-	0,001	0,004
Єдиний податок	-	-	-	0,138	0,159
Індекс концентрації Гервіндаля	0,000	0,000	0,000	0,029	0,045

Джерело: авторська розробка за даними [4].

Як бачимо з розрахунків, показник зріс у 2014 та 2015 рр., що пов'язано із реформуванням системи місцевого оподаткування в Україні. Чим менше значення індексу, тим більше джерел з низьким обсягом надходжень у бюджет. Протягом 2011-2013 рр. значення індексу дорівнювало нулю, тобто всі джерела місцевих податків та зборів давали вкрай низькі надходження у міський бюджет. Максимальне значення індексу спостережено у 2015 р. (0,045), що свідчить про появу джерел з істотним обсягом надходжень – єдиного податку та податку на майно.

Висновки. Підвищення ефективності використання бюджетних коштів на місцевому рівні вимагає вдосконалення управління бюджетним процесом загалом. Втілення у практику окресленої методики оцінювання ефективності місцевих податків і зборів дасть змогу поліпшити управління коштами місцевих бюджетів та підвищити ступінь їхньої автономії. Як наслідок, підвищення фіскальної ефективності оподаткування має створити комфортне податкове середовище господарювання, забезпечити стабільне формування бюджетних ресурсів держави, пришвидшити відтворювальні процеси та зміцнити податковий потенціал місцевих органів влади.

Література

1. Бюджетне забезпечення територіальних громад України: тенденції останніх років // Галузевий моніторинг. – 2012. – № 9. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://dialogueauc.org.ua/sites/all/sites/dialogueauc.org.ua/files/files/mon9.pdf>
2. Войтович Т.Б. Основні проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні / Т.Б. Войтович. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://www.nbuuv.gov.ua>.
3. Кулик І.О. Шляхи удосконалення управління місцевими бюджетами / І.О. Кулик. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/-2/11.pdf>.
4. Матеріали Львівського управління статистики за 2010-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://www.stat.gov.lviv.ua>

Надійшла до редакції 01.07.2016 р.

Власюк Н.И. Оценивание фискальной эффективности местного налогообложения

В условиях ограниченности финансовых ресурсов и финансового кризиса в Украине особенно остро встают вопросы, связанные с оценкой фискальной эффективности местного налогообложения. На основе обобщения теоретических разработок отечественных ученых предложена методика оценки фискальной эффективности местного налогообложения с указанием системы коэффициентов, которые при этом целесообразно рассчитывать. Желательные последствия улучшения фискальной эффективности местного налогообложения позволят повысить степень автономии местных бюджетов и в дальнейшем сконцентрировать ресурсы на решении приоритетных проблем региона.

Ключевые слова: местный бюджет, фискальная эффективность, местное налогообложение, коэффициент эластичности.

Vlasyuk N.I. Assessing the Effectiveness of Local Fiscal Taxation

In the context of limited financial resources and the financial crisis in Ukraine issues related to the assessment of fiscal efficiency of local taxation are particularly acute. On the basis of summarizing the theoretical development of domestic scientists, the method of evaluating the efficiency of local fiscal tax system indicating coefficients thus advisable to count is proposed. The desired effects of improving fiscal efficiency of local taxation will allow increasing the autonomy of local budgets and further concentrating budgetary resources on addressing priority issues in the region.

Keywords: local budget, fiscal efficiency, local tax elasticity coefficient.

УДК 330.34-048.43:332.122:334.722:338.43

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Ф.А. Вазинський¹

Розглянуто різні форми сільського господарювання, зокрема, малі підприємства, фермерські господарства, кооперації. Наведено особливості діяльності малих підприємств у сільському господарстві. Окреслено основоположні принципи вільного розвитку аграрного підприємництва, зокрема: використання різноманітних форм власності, господарювання і розмірів підприємств; переважний розвиток малого підприємництва; збереження і раціональне використання наявної матеріально-технічної бази виробництва продовольства. Наведено шляхи розвитку аграрного підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, сільські території, ринкова економіка, ефективність, кооперація, фермерські господарства, малі підприємства, сільський туризм.

Постановка проблеми. В українському суспільстві вже досить тривалий час відбуваються істотні зміни, які призвели до вимирання сіл та погіршення якості життя сільських мешканців. Тому стратегічного значення для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств у нестабільних умовах розвитку ринкових відносин у нашій країні набуває людський фактор. Якими б досконаліми не були засоби сільськогосподарського виробництва і зняття праці, їх ефективне використання завжди буде залежати від головного виробничого ресурсу – тих людей, які працюють на землі.

Перспективним з огляду на інституційні перетворення, що відбулися в Україні, є розвиток малого підприємництва в аграрній сфері. Для активізації діяльності малого підприємництва і зокрема такої його складової частини, як фер-

¹ ст. наук. співроб. Ф.А. Вазинський, канд. екон. наук – ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України"

мерські господарства, важливе значення має їх ресурсозабезпеченість. Чисельність працівників у фермерських господарствах є нестабільною. Це потребує особливої уваги до формування ефективного використання трудового потенціалу у сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку, використання трудового потенціалу досліджено у працях таких зарубіжних вчених-економістів та вітчизняних науковців, як: Л. Бальцерович, П. Гайдуцький, С. Гудзинський, В. Дієсперов, М. Долішній, П. Друкер, С. Злупко, Дж. М. Кейнс, Г. Купалова, М. Малік, А. Маршалл, Т. Олійник, У. Петті, І. Прокопа, П. Саблук, В. Терещенко, В. Трегобчук, Т. Шульц, К. Якуба та ін.

Наукові надбання зазначених учених є надзвичайно актуальними для вирішення проблемних питань сьогодення. Однак потребують належної уваги й теоретичні та практичні розробки з проблем розвитку сільських територій.

Мета роботи – визначити пріоритети розвитку підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу. Одним із соціально-економічних результатів реформування аграрних відносин є розширення та поглиблення процесів розвитку різноукладності. Ринкова економіка передбачає розвиток та конкуренцію різних форм власності – державної, кооперативної, приватної і, відповідно, рівноправних видів господарювання – державних господарств, колективних сільськогосподарських підприємств, агропромислових об'єднань, фірм, кооперативів, товариств, агрокомбінатів, орендних колективів, особистих підсобних та фермерських (селянських) господарств.

Переважають розвиваються ті форми, котрі забезпечують найбільш високу продуктивність праці, ефективне використання землі за умови збереження її продуктивності потенціалу. З погляду національних традицій і зарубіжного досвіду, поширеною формою господарювання на найближчу перспективу стане фермерське (селянське) господарство [4].

Інституційні ринкові перетворення, виникнення нових форм власності і господарювання, формування багатоукладної економіки, а також масове вивільнення працівників із суспільного сектору аграрного виробництва в Україні стали поштовхом для розвитку підприємництва. Воно покликане виконувати не тільки економічну, а й істотну соціальну роль – забезпечувати зайнятість та доходи, подолання бідності населення, насамперед його уразливих верств – безробітних. Протягом останніх років привертають увагу малі підприємства через те, що малий бізнес довів свою спроможність здійснювати істотний внесок у рішення проблем зайнятості населення й забезпечувати обсяги сільськогосподарського виробництва у більшості підгалузей.

Варто зазначити, що особливості діяльності малих підприємств у сільському господарстві характеризуються:

- сезонним характером отримання продукції за постійного попиту на продовольство протягом року, внаслідок чого виникає відчутний дисбаланс на ринках збуту;
- значним поглибленням галузевої, внутрішньогосподарської і регіональної спеціалізації виробництва;

- потребою комплексного підходу до виробництва, перероблення, транспортування і збереження якості продукції;
- потребою в сучасному технологічному устаткуванні, засобах малої механізації, максимальному скороченні ручної праці;
- потребою спеціальних знань та ресурсної бази для розширення асортименту продукції;
- залежністю результатів діяльності від погодних умов;
- потребою міцних організаційно-економічних зв'язків із постачальниками ресурсів та реалізаторами продукції кінцевому споживачу.

Зазначені особливості сільськогосподарського виробництва вимагають створення стабільного внутрішнього й зовнішнього середовища для нормальної підприємницької діяльності. Отже, свобода господарювання на землі, тобто внутрішнє середовище, в поєднанні з державною підтримкою підприємства – в зовнішньому оточенні – виступають двома невід'ємними й найважливішими умовами ефективного аграрного господарювання.

Окрім підприємств, що традиційно виробляють сільськогосподарську продукцію, з'явилися підприємства, котрі спеціалізуються на зберіганні, переробленні цієї продукції, а також підприємства торговельні, громадського харчування, транспортні та з надання різних комунальних послуг. На малих підприємствах в АПК зайнято близько 10% від загальної кількості працівників.

Фермерське господарство є найбільш пріоритетним напрямом розвитку сільського господарства в державі. Економічною основою фермерських господарств є приватна власність на землю та інші засоби виробництва. Фермери можуть також користуватися землею на засадах оренди. Фермерське господарство має право самостійно визначати напрямки своєї діяльності, спеціалізацію, організувати виробництво сільськогосподарської продукції, її перероблення та реалізацію; добирати партнерів, зокрема іноземних, з економічних зв'язків у всіх сферах діяльності, поряд із сільськогосподарським виробництвом займатися будь-яким іншим видом діяльності, не забороненим законодавством.

Для державного захисту фермерства, його інтересів, його економічної підтримки створюють необхідні умови. У пошуку вирішення проблем, що виникають, потрібно: повніше використовувати правову базу розвитку і підтримки підприємництва; створити спеціальну систему фінансування, кредитування і страхування підприємницької діяльності на селі, а також систему забезпечення матеріальних умов розвитку підприємництва; сформуванню ринкової інфраструктури і конкурентне середовище для забезпечення підприємницької діяльності; створити систему підготовки кадрів для підприємницької діяльності; розробити систему інформації і науково-технічної підтримки сільськогосподарського підприємництва.

Перехід на ринкові відносини сприяє широкому розвитку кооперації в аграрному виробництві. Українським законодавством, під сільськогосподарською кооперацією розуміють систему "сільськогосподарських кооперативів, об'єднань, створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу", тоді як сільськогосподарський кооператив – це "юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими това-

ровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності у сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу" [3].

Розвиток кооперації сприятиме вирішенню проблеми розвитку малого і середнього бізнесу на селі та забезпеченню сільських безробітних робочими місцями. На підтвердження цього слід зазначити, що у Скандинавських країнах, Нідерландах, Японії усі фермери охоплені кооперацією. Рівень об'єднання сільськогосподарських підприємств кооперативними зв'язками у Франції й Німеччині сягає 80%. В Австралії у власності кооперативів перебуває до 90% сільськогосподарської продукції, тоді як в Японії цей показник набуває значення понад 90%, у Швеції й Данії – 80-85%, у Норвегії – більше ніж 80%, у Фінляндії – 70-80%, у Нідерландах – 50-60%, у Німеччині – до 40%, у Франції – до 35%. Частка кооперації у постачанні господарствам промислових засобів виробництва в перерахованих країнах знаходиться в діапазоні від 40 до 70%, а у кредитуванні – від 26 до 80% [1]. Перспективними є обслуговуючі, заготівельно-збутові кооперативи.

Сільський туризм – це новий перспективний напрям діяльності, який сприяє диверсифікації національного господарства на регіональному і місцевому рівнях. Тому його варто розвивати і всіляко підтримувати, оскільки він має велике позитивне значення для розвитку сільських територій, зважаючи на національні традиції, великий природно-рекреаційний потенціал та сприятливе географічне розташування. Отже, відкриваються значні можливості для збільшення кількості робочих місць, збуту виробленої в регіоні продукції та підвищення добробуту селянських родин.

Важливе значення мають принципи підприємництва. Основоположними принципами вільного розвитку аграрного підприємництва є такі: використання різноманітних форм власності, господарювання і розмірів підприємств; переважний розвиток малого підприємництва; збереження і раціональне використання наявної матеріально-технічної бази виробництва продовольства.

Перший принцип передбачає розвиток підприємництва на основі всіх форм власності: державної, колективної та індивідуальної (приватної). Це відповідає програмі роздержавлення і приватизації та забезпечує більш стійку базу для підприємництва в умовах ринку.

Сутність другого принципу полягає в необхідності поєднання різних організаційних форм підприємницької діяльності: агрокомбінатів, агрофірм, виробничих систем, КСП, державних підприємств, товариств, міжгосподарських і спільних підприємств, акціонерних і пайових товариств, агроцехів промислових підприємств, кооперативів, сімейних і індивідуальних господарств. Це забезпечить стійкість аграрної економіки в екстремальних ситуаціях і конкурентоспроможність у господарюванні.

Третій принцип розвитку підприємництва передбачає потребу поєднання різних розмірів підприємництва незалежно від організаційних форм. Це можуть бути великі, середні і малі агрокомбінати, агрофірми, кооперативи, фермерські господарства, особисті підсобні господарства громадян, агроцехи промислових підприємств, агродільниці міських жителів, кооперативи.

Четвертим принципом розвитку підприємництва є широке залучення до нього громадян на основі прискореного розвитку дрібного аграрного підприємства з дотриманням оптимальних співвідношень різних типорозмірів господарств. П'ятий принцип розвитку підприємництва передбачає сприяння поглибленню спеціалізації і розширенню кооперації. Підприємництво тісно пов'язане з професіоналізмом, базується на ньому, породжує і поглиблює його.

Шостим принципом розвитку підприємництва є збереження і більш результативне використання наявної матеріально-технічної бази виробництва продовольства, що зумовлено, передусім, специфікою економічної ситуації в країні. Розвиток малого підприємництва потребує створення нової малооб'єктної матеріально-технічної бази виробництва. Проте держава, а тим більше потенційні підприємці, не мають необхідних ресурсів для реалізації цього завдання найближчим часом.

З урахуванням здійснення цих принципів доцільні такі конкретні шляхи розвитку аграрного підприємництва:

- 1) контрактне підприємництво на діючих і новостворених державних і колективних підприємствах;
- 2) створення фермерських господарств;
- 3) розширення кількості і розмірів особистих селянських господарств сільських жителів;
- 4) розвиток агроцехів підприємств інших галузей національного господарства;
- 5) подальший розвиток системи землекористування міських жителів;
- 6) розвиток приватних агрофірм та приватно-орендних підприємств.

Україна має значний потенціал для пом'якшення негативного впливу скорочення робочих місць у сільському господарстві, насамперед через розвиток сфери послуг, котра в сільській місцевості практично відсутня. Тільки розвиток сільського підприємництва здатен відновити соціальну сферу села, яка нині перебуває в стані занепаду [5].

Розвиток підприємництва на селі стримує відсутність необхідних коштів. Більше половини коштів, які виділяються на розвиток малого бізнесу в Україні, витрачаються не за призначенням. У країні відсутня ефективна система кредитування підприємств. Банки, виходячи з інтересів власної вигоди, не зацікавлені у зниженні відсоткових ставок за користування кредитами.

На заваді організації власної справи безробітних стоять і суб'єктивні фактори: невпевненість у здатності до започаткування власної справи, відсутність теоретичних знань чи потрібної інформації, відсутність навичок практичного менеджменту, необізнаність з нормативними правилами тощо.

Висновки. Отже, розвиток підприємництва – це шлях до насичення ринку товарами і послугами, подолання галузевого і регіонального монополізму, розширення конкуренції, впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Підприємництво дає змогу розширити сферу прикладання праці, створити нові можливості для працевлаштування незайнятого населення і вивільнених працівників з неефективно діючих підприємств.

Перспективними галузями діяльності малого підприємництва на селі є виробництва і міні-перероблення сільськогосподарської продукції, важливе зна-

чення має також відродження та організація народних промислів і ремесел. Потрібно сприяти знаходженню ринків збуту продукції та послуг, котрі відповідно виготовляють і надають окремі підприємці та малі підприємства, створенню мережі торговельних підприємств та організацій.

Література

1. Банева И.О. Формирование малого предпринимательства в Украине: проблемы и пути решения / И.О. Банева // Ринкова трансформація економіки АПК : монографія / за ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.С. Мазнева // Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. – К. : Вид-во ІАЕ УААН, 2002. – Ч. 2. – С. 45.
2. Долішній І.М. Мотивація персоналу як об'єкт управління на підприємстві / І.М. Долішній, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.5. – С. 211-216.
3. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261 (зі змінами).
4. Олійник Т.І. Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств : монографія / Т.І. Олійник, Харк. НАУ ім. В.В. Докучаєва. – Харків : Вид-во "Магда" Ltd, 2008. – 372 с.
5. Програма підтримки малого підприємництва в Тернопільській області на 2009-2010 роки [Електронний ресурс]. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.oda.te.gov.ua>
6. Черторицький В.М. Кластерна модель організації туристичної діяльності – чинник виходу та закріплення туристичних фірм на зовнішніх ринках / В.М. Черторицький, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7. – С. 75-81.

Надійшла до редакції 28.09.2016 р.

Важинский Ф.А. Приоритеты развития предпринимательского потенциала сельских территорий

Рассмотрены различные формы сельского хозяйствования, в частности, малые предприятия, фермерские хозяйства, кооперации. Отмечены особенности деятельности малых предприятий в сельском хозяйстве. Указаны основополагающие принципы свободного развития аграрного предпринимательства, в частности: использование различных форм собственности, хозяйствования и размеров предприятий; преимущественное развитие малого предпринимательства; сохранение и рациональное использование имеющейся материально-технической базы производства продовольствия. Приведены пути развития аграрного предпринимательства.

Ключевые слова: предпринимательство, сельские территории, рыночная экономика, эффективность, кооперация, фермерские хозяйства, малые предприятия, сельский туризм.

Vazhynskyy F.A. The Development Priorities of the Business Potential of Rural Areas

Different forms of the rural economy, particularly small enterprises, farms, cooperatives are considered. Features of small businesses activities in agriculture are noted. The fundamental principles of the free development of the agricultural business are outlined, including: the use of various forms of ownership, management and enterprise size; the priority development of small businesses; conservation and rational use of the available material base of food production. The ways of agrarian business development are shown.

Keywords: entrepreneurship, rural areas, market economy, efficiency, cooperation, farms, small enterprises, rural tourism.

УДК 330.[5+101-044.22]

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСТАВИ ГАЛУЗЕВИХ ДЕТЕРМІНАНТ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ю.В. Пинда¹

Окреслено еволюційний розвиток економічних систем різних країн. Проаналізовано підходи науковців щодо визначення домінантних галузей і секторів економіки. Встановлено тенденції, що існували у довготерміновій динаміці розвитку національно-господарських секторів. Визначено передумови утворення галузей-локомотивів загального розвитку. Виокремлено ключові чинники, що стали передумовами структурних змін у секторах економіки. Розкрито ризики у секторах економіки та їх стійкість до змін зовнішніх ринків. Обґрунтовано особливості формування та розвитку домінантних галузей і секторів національної економіки. Досліджено ключові критерії щодо визначення рівня пріоритетності секторів національної економіки.

Ключові слова: домінантні галузі, сектори економіки, циклічні коливання, розвиток, кількість зайнятих, економіка.

Постановка проблеми. Сталий соціально-економічний розвиток країн значною мірою визначається еволюцією технологічних парадигм (укладів), що зумовлює особливості конкурентних переваг національних економік у контексті глобалізації. Розроблення новітніх базових технологій та періодичне їх впровадження у виробництво здійснюють структурну перебудову економіки та сприяють утворенню галузей-локомотивів загального розвитку. Формування та розвиток галузей-локомотивів вимагає глибокого осмислення та чіткого визначення стратегічних пріоритетів ефективного використання їх потенціалу та розробки дієвих організаційно-економічних механізмів щодо підвищення конкурентоспроможності відповідно до ключових орієнтирів національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомим науковим доробком у напрямі дослідження проблем розвитку національної економіки в умовах постіндустріалізації є праці відомих українських учених-економістів: О.І. Амоші, В.М. Геєця, С.І. Дорогунцова, Я.А. Жаліла, М.З. Згуровського, М.О. Кизима, Л.Г. Мельник, А.І. Мокія, Л.І. Федулової, А.С. Філіпенка, А.А. Чухно. Значний внесок у розвиток проблематики функціонування домінантних галузей і секторів економіки здійснили такі українські та зарубіжні вчені: Ю. Бажал, В. Базилевич, О. Білорус, В. Бодров, З. Борисенко, Д. Вернон, В. Віскузі, А. Вурос, А. Гальчинський, Д. Гарінгтон, Ч. Гіл, С. Глазєв, А. Динкін, С. Єрохін, П. Єщенко, А. Ігнатюк, Р. Кейвз, І.-С. Коропецький, В. Лагутін, Т. Осташко, М. Портер, Л. Рой, М. Седлак, В. Точилін, Г. Філюк.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні засади галузевих детермінант структури національної економіки.

Виклад основних результатів. Еволюційний розвиток економічних систем різних країн вносив значні корективи у господарські процеси, удосконалюючи їх від доіндустріальних до постіндустріальних форм суспільних відносин, та поступово ускладнював за технологічним критерієм зв'язки між структурними елементами суспільної системи. Для моделювання цих процесів і зв'язків на-

¹ доц. Ю.В. Пинда, канд. екон. наук – Львівський університет бізнесу та права